

*Carlo Grevy**

Informationsmotorvejen og andre metaforer i computerfagsprog

Abstract

In this article I will discuss some of the results of the empirical results of my Ph.D.-project on metaphors in the specialized languages, especially computer language. In the empirical work I have approximately collected 3000 metaphors in 5 numbers of PC Magazine Denmark, 1997-1998. Approximately 500 of these are **highway metaphors**. I will start with my critic of Lakoff & Johnson's empirical basic, whom I assume talk about idealized metaphors and not real metaphors. I will argue, that we have to concern about how metaphors are used in restricted areas, if we want to say something essential about how metaphors really work. I also will introduce the term **integrated metaphors**, which is essential to understand how metaphors work: they don't work isolated from each other, on the contrary: they work because they are integrated with other metaphors in the same semantic field. I will close this issue with a concrete discussion of the status of Lakoff & Johnson's metaphors, where I will focus on Lakoff's issue on the metaphors used in the war in the Gulf.

1. Indledning

I denne artikel redegør jeg for nogle af resultaterne fra mit Ph.D.-projekt om metaforer i fagsprog. Delundersøgelsen omhandler brugen af metaforer i edb-fagsprog og består af en undersøgelse af 5 numre af PC Magazine Danmark 1997-1998, hvor jeg i skrivende stund har undersøgt ca. 3000 metaforer (hele undersøgelsen vil komme til at dække 10 numre af PC Magazine Danmark). Artiklen tager udgangspunkt i en kritik af Lakoff & Johnson-traditionens tendens til selv at vælge ytringer, systematisere disse og se dem som belæg for metaforers kognitive betydning. I stedet mener jeg at metaforerne skal undersøges i deres sammenhæng: netop herved kan der etableres en forståelse af deres funktion. Det dokumenteres, at metaforerne afspejler sproglige erfarin-

* *Carlo Grevy*
Institut for Leksikografi, datalingvistik og informatik
Handelshøjskolen i Århus
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Århus V

ger fra forskellige scenarier, at disse er homogene og semantisk integrerede. Når der i fagsproget anvendes metaforer, gøres det i højere grad ud fra sproglige konventioner, end p.g.a. kognitiv indsigt, formåen og kreativitet. Den fejlagtige – men udbredte – antagelse, at metaforer kun i sjældnen grad optræder i fagtekster, og når de så gør det, er det som forstyrrende faktor, afkræftes: metaforer i fagtekster er meget udbredte og nødvendige for sprogliggørelsen af ny viden. Erfaringerne fra empirien anvendes afslutningsvis i en kort perspektivering med Lakoffs Golfkrigsmetafortolkning som eksempel.

Inden for en lang række forskningsområder, også forskningsområder, der ikke er lingvistiske, har man de senere årtier fokuseret på metaforer. Når drøftelser gik på tale og tanke, har dette begreb været vanskeligt at komme uden om. Selv om sprog siden antikken er blevet drøftet ud fra dette begreb, er der langt fra nået nogen enighed om, hvordan det skal forstås. Med en central plads i sprogforskningen er de centrale skikkelser, som forsker i metaforer, svære at undgå at forholde sig til. Dette forhold afspejles netop i en række disputatser og Ph.D.-afhandlinger om emnet: man bruger store dele eller sågar hele afhandlingen til at drøfte metaforforskningens udvikling for selv at finde et ståsted.

Når jeg her skal finde fodfæste, må jeg tilsvarende forholde mig til den foreliggende forskning. Jeg har her valgt at forholde mig til den nok førende retning, betegnet **den kognitive semantik**, repræsenteret ved bl.a. lingvisten George Lakoff og filosofen Mark Johnson. Inden for denne forskning forestiller man sig, at der er en direkte sammenhæng mellem sprog og tænkning. Den måde, som **den kognitive semantik** opfatter sproget på, vil jeg derfor betegne som mentalistisk. Men bl.a. Lakoff og Johnson foretager en række direkte og u hensigtsmæssige koblinger mellem sprog og tænkning, hvorfor jeg er uenig i den måde, de ser denne kobling på. Jeg lægger derimod op til en forskning i og en forståelse af metaforer, som ikke er mentalistisk. I modsætning til andre opfattelser af metaforer mener jeg således, at der kan formuleres en teori om metaforer uden at ty til et bagvedliggende kognitivt lag.

I litteraturen før Lakoff & Johnson drøftede man bl.a. metaforer som "Peter er en ræv" og "George er en løve". Det metaforiske lå i den kategoriske sammenstilling af noget "dyr" og noget "menneske". Det metaforiske lå i den kategoriske sammenstilling, der forudsætter en forestilling om vandtætte skodder mellem kategorier som dyr, mennesker, ting og abstrakte begreber. Lakoff & Johnson nuancerer disse begreber og

taler om metaforer på et mere differentieret niveau fx ”ideer er fysiske objekter” – ”problemer er et sted i et landskab” – ”tid er penge” osv. De indfører her deres begreber **kildeområde** og **målområde**: når man siger noget om et emne – **målområdet** — bruger man i sin sprogliggørelse ord og udtryk fra et andet område, nemlig **kildeområdet**. Endvidere skelner de mellem **det metaforiske begreb** og de aktuelle udtryk for dette begreb. Eksempelvis taler de om **det metaforiske begreb** ”problemer er et fysisk objekt”, der impliceres af en ytring som fx: ”man kan se problemerne fra flere sider”. I denne ytring siger man indirekte og forudsætter ifølge Lakoff & Johnson, at problemer er fysiske objekter, der derfor kan ses fra forskellige vinkler, og dermed kognitivt kan forstås som noget konkret – i modsætning til det ”problemer” i bogstavelig forstand er, nemlig en abstrakt størrelse.

Når man skal sige noget om det abstrakte begreb ”problem”, bruger man ord fra fysiske ting: man kan se problemet fra flere sider, man kan fjerne sig fra problemets løsning etc. Det abstrakte ”problem” er **målområdet**, de fysiske ting **kilden**.

Jeg vil formulere det sådan, at det, der sker i den metaforiske sprogliggørelse, er, at man i sprogliggørelsen af sit objekt henter ord og begreber fra et andet vidensområde, et andet erfaringsområde. Det er her min hensigt at påvise, at den kilde, man henter sin viden fra, ofte udgør et meget større og mere integreret sprogligt system, end begrebet **kilde** udtrykker. Man bruger begreber og erfaringer fra et større integreret sprogligt system, et **scenario**, for at sprogliggøre sig i det fagsprog, som jeg har undersøgt.

2. Kritik af den kognitive semantik

Når man arbejder inden for den kognitiv-semantiske tankegang undersøger man fx **det metaforiske begreb** ”tid er penge”. Lakoff & Johnson pegede i deres tidlige arbejde i 1980’erne på bl.a. dette begreb: ”time is money”. Dette kan udledes fra ytringer som ”you are ’wasting’ my time” og ”I’ve ’invested’ a lot of time in her”. Dette metaforiske begreb er meget udbredt, mener de. Det har de ret i. Deres følgeslutning er, at fordi det er udbredt, så er tid i vores kultur en værdifuld nyttegenstand, ja, vi forstår og oplever tid som en ting, der kan bruges, mistes, administreres, investeres, spares op eller ødsles bort.

Den generaliserede konklusion, at alle vi mennesker i den vestlige verden tænker og forstår tid som penge, mener jeg, er forkert. Der er tale om en generalisering, som der slet ikke er dækning for. Når vi iagttager sprogbrugere sige, at ”nogen spilder deres tid” eller, at de ”investerede meget tid i deres familie”, er det ikke et udtryk for, at de derfor skulle tænke eller forstå tid som penge eller som et økonomisk fænomen. Derimod kan det udmærket godt være rigtigt, at når de skal lave ytringer, hvor begrebet tid indgår, så benytter de sig af at ”tid er penge” – tid kan nemlig *sprogliggøres* som penge. Man kan sige, at der er en sproglig konvention, der muliggør sætningskonstruktioner, der følger logikken ”tid er penge”. Men der er langt fra dette synspunkt, til at sige, at vi generelt tænker og forstår tid som penge.

Lakoff & Johnson har foretaget nogle vigtige iagttagelser vedr. brugen af metaforer i dagligdagen. Men deres konklusion, at disse metaforer bestemmer vores tankegang, er en generalisering; sågar deres **metaforiske begreber** får de tillagt en idealiseret status.

Ser vi efter i meget store korpora hvordan ”time is money” bruges, får Lakoff & Johnson ret for så vidt angår udbredelsen af det metaforiske begreb. Går vi på Internettet og bruger søgerobotten Kvasir, finder vi, at strengen ”time is money” optræder 9686 gange i engelsksprogede hjemmesider, og ”tid er penge” optræder 42 gange i dansksprogede hjemmesider. ”Time is money” optræder endda 4 gange i de dansksprogede hjemmesider. De tal jeg opgiver her gælder på undersøgelsestidspunktet efteråret 1998. Tallene vil ændre sig idet nogle hjemmesider tages ned og andre sættes op; selve antallet af hjemmesider varierer også – men et tjek vedr. søgestrengenes frekvens i foråret 1999 bekræfter de anførte tendenser.

Ser vi på delytringerne ”wasting my time” og ”invested a lot of time in” – altså nogle af de ytringer, der implicerer **det metaforisk begreb** ”tid er penge”, får vi frekvenserne hhv. 5618 og 155. Der ser altså ud til at være meget store forskelle i frekvens på de ytringer, der danner de metaforiske begreber i meget store tekstkorpora.

Lad os se på et par andre eksempler fra Lakoffs egen Internethjemmeside. Under overskriften ”A problem is a region in a landscape” anfører Lakoff en række **metaforiske begreber**, bl.a. ”Investigating a problem is exploring a landscape”, og som udtryk for den gives forskellige ytringer, hvor jeg har undersøgt et par stykker. Jeg har set på, i

hvor stort omfang de optræder på den engelsksprogede del af Internettet:

We've got to "explore this problem" (anførselstegnene angiver søgestrengen, antal: 379)

We've got to "survey the problem" (45)

Let's "map out the problem" before we do anything else (4)

På Lakoffs hjemmeside findes også "Trying to solve a problem is looking for solution in the landscape", som impliceres af:

I think we're "headed in the right direction" (147)

How close are we to "finding a solution" (1871)

The solution still lies far ahead (søges via funktionen "solution" NEAR "far ahead") (29)

We aren't getting any "nearer to an answer" (0)

Jeg kunne give flere eksempler ud fra Lakoffs hundreder af **metaforiske begreber** på den ulige vægtning, disse ytringer optræder med. Helt slemt bliver det, når vi ser på "Ideas are food". De ytringer, som Lakoff angiver er: "They ate the lesson up" og "They gobbled up this ideas". Disse findes slet ikke på Internettets millioner af hjemmesider; dog: det er en sandhed med modifikationer. For de findes faktisk to steder begge to, nemlig på Lakoffs egen hjemmeside på computeren i Berkeley (<http://cogsci.Berkeley.edu/MetaphorHome.html>), hvor de optræder de nævnte to gange, fordi de er registreret både ud fra kilde- og målområde! I en note optræder "He has an 'appetite' for learning" (der trods notestatussen faktisk optræder 348 gange!). At Lakoff i en note anfører en metaforisk ytring, der faktisk bruges, og i brødteksten metaforiske ytringer som ikke anvendes i det meget store tekstkorpus Internettet, afspejler for mig at se, at han ikke har undersøgt udbredelsen af de metaforer, han taler om.

Vi ser altså, at "tid er penge" er meget udbredt, og at der i forskelligt omfang kan findes ytringer, der implicerer **det metaforiske begreb**. Andre **metaforiske begreber**, fx "Ideas are food", angiver Lakoff en række implicerende ytringer på – men nogle af disse ytringer findes ikke andre steder på Internettet (som er et særdeles stort tekstkorpus) end som eksempel fra Lakoff selv. Jeg mener, at det er særdeles problematisk at antage, at vi mennesker i den vestlige verden skulle opfatte ideer som føde, hvis de vigtigste ytringer og udtryk, der skulle underbygge dette, ikke bruges af os.

Jeg vil nu anlægge et andet perspektiv på Lakoff & Johnsons empiriske materiale. Jeg vil se på udbredelsen af selve de **metaforiske begreber** – og altså undlade at inddrage de ytringer, der implicerer dem. Lad os betragte de behandlede **metaforiske begreber** og se på, hvor ofte de optræder på Internettet.

a problem is a region in a landscape (8, alle Berkeleyhjemmesiden)
 investigating a problem is exploring a landscape (2, begge Berkeley)
 Ideas are food (12, de 10 Berkeley, de 2 i artikler om Lakoff & Johnson)

time is money (9686, mindst 1 fra Berkeleyadressen)

Her bemærkes for det første, at ikke alle **de metaforiske begreber** kun findes i deres implicerende udgaver; ”tid er penge”/”time is money” anvendes meget og er jo i sig selv **metaforiske begreber** og kan findes direkte i forskellige tekstkorpora – de tre førstnævnte findes ikke direkte, men alene via implicerende ytringer. For det andet er der ikke blot en kvantitativ forskel mellem **de metaforiske begreber** over og under skillestregen. Der er efter min mening også en kvalitativ forskel i deres kognitive relevans, - uagtet at Lakoff & Johnson gør sig bemærkninger om dette; hos dem ser det ud som om alle metaforer er generelle og lige væsentlige. Jeg ser det som yderst problematisk at fremhæve, at de første tre **metaforiske begreber** generelt er med til at strukturere den måde, vi tænker på. Såfremt **metaforiske begreber** har en betydning for vores måde at tænke på, må de nødvendigvis også komme til udtryk. Nogle af Lakoffs **metaforiske begreber** findes som sagt ikke på de mange millioner hjemmesider på Internettet – og jeg har givet eksempler på, at ligeledes de ytringer, som skulle danne baggrund for de metaforiske begreber, slet ikke bruges i dette store korpus. Om de bruges andre steder kan ikke udelukkes – men så er de i givet fald i de afgrænsede sprogbrugssammenhænge/diskurser udtryk for kognitive strømninger dér. Men hvis de metaforiske begreber skulle være generelle udtryk for, hvordan vi tænker i den vestlige verden, burde de dog være at finde om muligt med en ganske lille frekvens på Nettet.

Lad mig for at illustrere min tankegang give et eksempel, der tager udgangspunkt et andet sted, nemlig i vores talemåder. Ikke alle talemåder er lige udbredte. Fx findes udtrykket (på Internettet) ”at skifte heste i vadestedet” (”skifte heste” NEAR ”vadestedet”: 398), hvorimod udtrykket ”at kaste handsken” ikke bruges (”kaste handsken”: 0). Hvor-

for skulle fx det ”at kaste handsken” have stor betydning i vores sprog i dag, når udtrykket ikke er udbredt? Og hvilke andre konklusioner ville granskning i vores idiomatiske udtryk give anledning til, når vi tænker på ideologisk indhold vedr. social mobilitet i udtryk som ”enhver er sin egen lykkes smed” over for ”skomager bliv ved din læst”?

Det man undersøger inden for den kognitive semantik er *mulige* metaforer og *mulige* ytringer. Den metode man anvender kan være, at man systematiserer ordbogsopslag, uagtet at disse ordbøger ikke er udtryk for, hvordan mennesker faktisk ytrer sig, men for hvordan ordbogsforfattere forestiller sig det. Det er derfor tvivlsomt om Lakoffs og andres eksempeldatabaser (nogle endda med ytringer – dog udvalgte/selekterede – fra virkeligheden) er udtryk for ret meget andet end at være muligheder som sproget stiller til rådighed. Det siger ikke noget om, hvordan nogen (som vist: ud over Lakoff & Johnson selv) i bestemte sammenhænge bruger sproget, endsige tænker.

3. Computerfagtekster og metaforer

Efter nu at have gjort nogle anmærkninger om det problematiske i at undersøge sprog ud fra, hvordan man tror, det bruges, i stedet for at se på faktualiteter, vil jeg fremlægge dele af mit eget materiale. I undersøgelsen har jeg undersøgt 5 numre af PC Magazine Danmark. Jeg har registreret samtlige ytringer i såvel artikler som annoncer med metaforisk indhold. Resultatet er blevet en database med ca. 3000 kategoriserede metaforer (i skrivende stund). Det, som jeg her i artiklen vil gøre rede for, er de, der kan kaldes motorvejsmetaforer: det, der foregår i computere m.v. ses som en rejse eller et ræs på en motorvej. Ca. 500 af de kategoriserede metaforer vedrører denne metaforik. Metaforerne anvendes både til at sprogliggøre ikke-teknologiske forhold (fx computermarkedet) og teknologiske forhold; men de metaforer jeg koncentrerer mig om her, er de, der angår informationsteknologiske elementer (fx programmer og pc'ere).

Det første, man bemærker, når man ser på computerfagtekster, er en lang række almindelige udtryk fra hverdagen som fx vinduer, døre, porte, udgange, besøg, mus, nøgler, bjælker, båse, papirkurve, tapet, besøg, porte, gæster, værter, klienter, caféer, bølger, floder etc. Disse begreber anvendes dog ikke i det, som betegnes som deres vigtigste betydninger, altså de eksempler som fx NDO (Nudansk Ordbog) lister

først. Udtrykkene er umiddelbare og os fortrolige. Mange har deres op-
 rindelse fra erfaringer i vores hverdag, måske mere præcist, i vores pri-
 vatsfære. Med begreberne etableres en slags fortrolighedsrum.

3.1. “Gæster” og “besøg” i metaforiske ytringer

En gæst er i computerfagsprog ikke en gæst i gængs forstand, og et be-
 søg er ikke et besøg. NDO angiver betydningen af gæst: ”en person som
 er på besøg i et hjem; ofte efter invitation” – og det, der i computer-
 diskursen er tale om, er ofte besøg på de såkaldte sites eller *hjemme*-
 sider. NDO angiver betydningen af besøg: ”et kortere ophold i nogens
 hjem el. på et bestemt sted”; som eksempel anføres: “have gæster på
 besøg”. ”Gæst” og ”besøg” anvendes i mit materiale metaforisk og ikke
 i den betydning, som NDO angiver. Jeg har registreret hele den ytring,
 som metaforen indgår i; endvidere har jeg tilføjet en kortform (para-
 frase), der trækker det metaforisk essentielle ud af ytringerne:

I annoncer som denne kan I se hvor I er og hvad man kan se på Jeres side. Det betyder langt flere "besøg" til en meget billig "modulpris".	langt flere "besøg" til billigere pris
Lademanns Multimedia Leksikon '97 er dog stadig en respektabel gæst på pc'en.	multimedieprogram- met er en gæst

Bemærk i øvrigt her at de to metaforer hænger sammen i deres bog-
 stavelige betydning. NDO bruger “besøg” i betydningen af “gæst” – og
 “gæst” i betydningen af “besøg”. Begge begreberne anvendes meta-
 forisk, men i deres vigtigste eller bogstaveligste betydninger hører de
 sammen. I det nu etablerede **metaforiske rum** kan man således både
 “besøge” nogen og være “gæst”. Bemærk også, at skribenten i dette til-
 fælde har sat besøg i anførselstegn: han er opmærksom på den overførte
 anvendelse.

I undersøgelsen gør et andet forhold vedr. dette sammenhængende
 metaforiske par sig gældende: besøgsmetaforen findes 16 gange, gæste-
 metaforen kun 1 gang i tekstkorpus. Det er nærliggende at antage, at
 det at bl.a. besøgsmetaforen jævnligt er til stede giver anledning til
 accentueringen af gæstemetaforikken.

3.2. Pc-kørsel

Et andet og meget mere anvendt udtryk gør sig dog gældende: 116 gange "kører" computere, vejledninger, miljøer, servere, applikationer etc. Fx

Bemærk, at Series 2 også findes med 4 MB, men med en lidt anden teknologi, idet RAMDAC'en kun "kører" ved 220 MHz, og RAM-typen er VRAM eller DRAM; sidstnævnte hedder Series 2e.	RAMDAC'en "kører" ved 220 MHz
Onlinevejledningen kører med stramme tøjler og omfatter en guide, som trinvis gør brugeren kendt med miljøet i Java Workshop.	vejledningen kører med stramme tøjler

Denne måde at "køre" på er dog, uagtet at jeg her har gengivet et eksempel, hvor skribenten tager anførselstegnssafstand til begrebet, i NDO anført som en mulig sprogbrug, men er ikke den vigtigste:

Køre: 1. BETYDNING: rejse el. bevæge sig ved hjælp af et køretøj; 2. BETYDNING: styre et køretøj; SAMMENSÆTNING: kørekort · kørelærer · køreprøve · køreskole; 3. BETYDNING: være i funktion el. aktivitet. EKSEMPEL: forretningen kører videre · forestillingen har kørt en måned · alt kører som det skal · maskinen kører nat og dag · køre et edb-program; 4. i forsk. forb.:...[fra NDO, mit valg af oplysninger]

Årsagen til at denne betydning er opført som 3. vigtigste betydning i NDO er, at anvendelsen er udbredt. Dette ændrer dog ikke ved, at ytringerne er metaforer. Når "kører" indgår i ovennævnte forbindelser, er der tale om motorvejsmetaforik. Det skyldes ikke kun, at man kan "køre" på en motorvej. Det at "køre" hænger sammen med eksistensen af en lang række andre udtryk som fx "trafik", "veje", "omveje", "vejvisere" og "accelerationer". "Køre" indgår altså sammen med andre ord og udtryk i sprogliggørelsen af informationsteknologien – og netop dette medfører at vi kan betragte pc-kørsel som metaforisk.

Jeg anvender motorvejsmetaforbegrebet meget bredt her: jeg tænker på alt, hvad man i bogstavelig forstand associerer med rejser og bevægelser fra et sted til et andet. At "køre" *kan* anvendes i betydningen "at være i funktion el. aktivitet" betyder ikke, at det behøver at være udbredt. Men i denne betydning bruges det meget i mit tekstkorpus. Når skribenterne ikke blot skriver "computeren er i funktion" er det fordi, at det i computerfagsproget er en udbredt konvention at anvende "computeren kører": det er en måde, at sprogliggøre noget yderst kompliceret

og som kalder på en lang række associationer fra vores erfaringer med at køre på en motorvej. Motorvejsmetaforikken fungerer sammen med andre udtryk, som vi bruger, når vi skal sprogliggøre, hvad der sker på en motorvej. Vi har nogle konkrete rejseerfaringer – og sprogliggørelsen herfra låner vi, når vi skal tale metaforisk om computere. Vi har et **motorvejsscenario**, som vi låner erfaringer fra i sprogliggørelsen af informationsteknologien.

En række konnotationer fra begrebet og en række vigtige betydninger, bl.a. “at rejse” og “at styre køretøjer” følger nemlig med og er med til at etablere motorvejsmetaforen. Når “køre” således muliggør motorvejsmetaforikken – og under denne også besøgs- og gæstemetaphorikken (idet vi jo erfaringsmæssigt ved, at vi skal køre for at kunne besøge nogen som gæst) betegner jeg den som en **potentiell metafor**. Står kørselsmetaforikken alene, og nævnes der intet andet, der kunne få læseren til at se, at der med dette køre tænkes på kørsel i overført betydning, fx på en informationsmotorvej, forbliver den kun potentiel, en mulighed for de aktuelle sprogbrugere. Men indskrives det i en sprogbrugssammenhæng, hvor dette kørsels- og rejsepotentiale foldes ud, indgår den i en metaforisk sprogbrugssammenhæng. Så aktualiseres det selv metaforisk, idet den ikke længere kun kan læses som “fungerer”. Udtrykket “køre” kommer til at fungere sammen med udtryk som “besøg” og “gæst”: Dette forhold betegner jeg som et **integreret metaforisk forhold**. Jeg vil her give uddrag fra mit arbejde, der demonstrerer disse **integrerede metaforiske forhold**.

3.3. Motorvejs- og rejsemetaforik

NDO definerer kun én betydning af trafik: bevægelse af mennesker og transportmidler der færdes til lands, til vands el. i luften. I computerfagsprog anvendes “trafik” dog jævnligt i metaforiske sammenhænge (28 gange). I forbindelse med flytning af data tales der således om data-trafik, fx trafik på Nettet og internt på harddisken. Der kan ligeledes være trafik mellem den enkelte computer og andre enheder.

En firewall kan beskrives som et enkelt berøringspunkt mellem det interne net og det offentlige Internet, hvorigennem al trafik mellem de to net går.	trafik
Winstone 97-testen genererer en del disktrafik, og alle disse harddiskmæssige kald til operativsystemet er trukket ud for at udgøre Disk WinMark Business og High-End.	disktrafik
Denne type firewall kontrollerer al ind- og udgående trafik.	trafik
Trafiktypen er igen afhængig af applikationen, hvilket skal forstås på den måde, at mailudveksling er uafhængig trafik og har lavere prioritet end store mængder af overvåget trafik, som f.eks. TFP, som igen har lavere prioritet end interaktiv trafik	trafik har lavere prioritet
Han kan i stort tempo hoppe rundt mellem mange servere, og det skaber megen uforudsigelig trafik.	det skaber megen trafik

På computeren, der “kører”, er der altså “trafik”.

I motorvejsmetaforikken indgår også begrebet “vej”. NDO er ikke så restriktiv vedr. betydningsmuligheder som vedr. “trafik” – i materialet her findes “vej” da også hele 50 gange – altså dobbelt så ofte som “trafik”. “Vej” findes i NDO i følgende betydningssammenhænge:

BETYDNING: en bred bane som er anlagt til at gå og køre på; i færd med at bevæge sig mod et mål; udtryk for at noget er en hindring for at nogen el. noget kan komme forbi el. gå i gang; afskære nogen fra at komme videre; rejse igennem et sted; en retning som en person vælger som levevis; være selvstændig el. egenrådig; udtryk for at gøre noget moralsk forkert; en måde hvorpå man opnår noget; udtryk for at fjerne el. blive færdig med noget; ikke være bange for at gøre noget; udtryk for at der er noget galt med nogen el. at noget ikke fungerer; udtryk for at der ikke er noget at gøre; hidse sig op og skælde ud; udtryk for at fremskaffe noget.

“Vej”s vigtigste betydning er her vejbanen – men vigtig er også bevægelsen mod et mål. Den betydning, som man i materialet ofte anvender angår “at opnå noget”, og det er denne betydning, der gør sig gældende her, hvor bundkortet ikke opnår at blive installeret i en bestemt computer. Det samme gør sig gældende i ytringen her, hvor der tales om den “fejlfyldte vej”. Der, hvor brugeren “ikke kan følge med”, bruges imidlertid en vigtigere betydning af “vej”, nemlig den, hvor man er på vej mod et mål. I “den lige vej” er betydningen også at opnå noget; tilsvarende: “vejen til lykken” er “opnåelsen af lykken”.

I alle tilfælde, hvor “vej” bruges i sine mindre vigtige betydninger, er den en **potentiell metafor**. Bruges et ord i sin vigtigste betydning, kan

det ikke være en potentiel metafor. At de mindre vigtige betydninger findes i NDO er dog tit udtryk for, at bestemte metaforer ofte anvendes i mange udbredte diskurser og derfor er medtaget – her gælder det bl.a., at man i mange forskellige diskurser ser livet som en rejse (bl.a. H.C. Andersen formulerede sig sådan) – hvorfor man ofte ser sprogliggørelsen “på vej” i forbindelse med en sådan rejse. Den potentielle metafor bliver metaforisk aktualiseret i den nævnte ytring, hvor brugeren *kan følge med* på den fejlfulde vej.

Det hurtigere bundkort bliver nemlig kun benyttet i mere erhvervsprægede maskiner, og der var angiveligt ikke udsigt til, at det skulle finde vej til Aspire.	(ikke udsigt til) at det skulle finde vej
COA32 automatiserer den kedsommelige, fejlfulde vej, med at ændre et programs adresse, og det lader brugeren følge med og kontrollere alle trin i processen.	COA32 automatiserer den fejlfulde vej og lader brugeren følge med
Sidste år så alle platformene Microsoft Windows NT som den lige vej med raket fart mod stjernestatus.	den lige vej
Ikke ud fra en betragtning om, at Nettet er motorvejen til lykken (hvem tror det?), men at det, mændene gør, er vejen til lykken.	vejen til lykken

dette medfører

Ikke ud fra en betragtning om, at Nettet er motorvejen til lykken (hvem tror det?), men at det, mændene gør, er vejen til lykken.	Nettet er motorvejen til lykken
---	---------------------------------

Netop det, at “vej” bliver anvendt i et tekstkorpus, hvor man bruger ords betydninger, der vedrører motorvejstankegangen, muliggør, at selve motorvejsmetaforen bliver formuleret. Det er brugen af bl.a. rækken af de ovenfor nævnte ord i den betydning, de bruges, der muliggør motorvejsmetaforen. At udvalget af betydninger er så målrettet medfører, at ytringen “motorvejen til lykken” sprogliggøres.

Faktisk bides 3391 WS slemt i haserne af de hurtige ATA-harddiske.	3391 bides i haserne af de hurtige ATA-harddiske.
--	---

Computere ikke bare “kører” – de er også “hurtige” – to metaforiske udtryk, som dog kendes fra biler, der kører – på veje – og ofte er (for) hurtige. Den beskrivelse, som jeg her har foretaget af motorvejsmetaforen vedrører det, man kunne kalde motorvejsracet og som har konnotationer som: den teknologiske udvikling går hurtigt, det gælder om at komme så hurtigt af sted som muligt, det gælder om at få trafikken så hurtigt frem som muligt etc. Billedet er dog væsentligt mere nuanceret, når vi ser på sprogliggørelsen. Der er et meget stort antal ytringer, der nuancerer billedet: det at få fart på, på motorvejen, er nemlig ikke ubetinget muligt: der er forhindringer på vejen. Et utal af de bogstavelige forhindringer, man har erfaringer med på informationsmotorvejen, kommer til udtryk i mit materiale.

Som vi ser her, kan man i “trafikken” ved problemer “finde omveje”, blive “omdirigeret”, foretage “kovendinger”, hvis det er “svært at komme uden om”. Det kan også lade sig gøre at “overhale indenom”.

"Piraterne har altid været i stand til at finde en omvej omkring alle de spæringer vi har opsat i vejen".	(piraterne) kunne finde omvej
Når man kører BigBin installerer programmet sig i proceslinjen - nederst i højre hjørne, hvor også uret befinder sig - hvorfra det i al ubemærkethed omdirigerer slettede filer.	omdirigerer filer
BigBin er med på en lytter, når Windows 95 foretager filoperationer, og filer slettet fra DOS-bokse omdirigeres til Papirkurv.	filer omdirigeres
Unægteligt en kovending af dimensioner - og et gennemført teknologisk kvantespring.	kovending
Kortet bygger på en efterhånden gammel controller, men det til trods er kortet alligevel svært at komme udenom, hvis topydelse står på ønskesedlen.	(kortet) er svært at komme udenom
Woow! Overhal vennerne på Internettet.	overhal vennerne på Internettet
Og bemærk så i øvrigt, at pc-branchen (igen) vil overhale hi-fi-branchen indenom og få DVD-drevne mere effektivt ud på markedet, end hi-fi-folket vil få deres DVD-afspillere ud.	pc-branchen vil overhale hi-fi-branchen indenom

Fortsætter vi nuanceringen af motorvejsmetaforen, ser vi sprogliggørelser som “vejvisere”, “lang vej” og “tour-guider”, der gør det muligt “at finde rundt”:

Vejviseren til de værste Web-ord	vejviser til Web-ord
Hvis du syntes, at begreberne flyver hen over hovedet på dig, skal du dog først læse "Vejviseren til de værste Web-ord".	vejviseren til begreberne
Grafikkortet yder hæderligt, selvom der er lang vej til de bedre kort, men klage kan man næppe.	der er lang vej til et bedre kort
Du kan også finde den månedlige tour-guide rundt på Web'et, hvor vi viser dig spændende sites inden for faste emneområder.	tour-guide
Desuden er der mulighed for at få fremstillet såkaldt site map, dvs. et kort over hele siden, som hjælper besøgeren at finde rundt.	kortet hjælper besøgeren at finde rundt

Disse metaforiske problemer løses i den samme metaforiske sprogbrug: man kan skyde "genveje":

Via Start-menuen på proceslinien eller via genveje på desktoppen.	genveje
De fleste af ikonerne på ens desktop er genveje ligesom næsten alle emnerne på Start-menuen.	ikonerne er genveje
TrayLaunch kan fjernes fra systemet ved at slette programfilen og fjerne de genveje, som du har oprettet.	fjern de genveje du har oprettet

Og fortsætter vi tankegangen fra afsnittet "'Gæster' og 'besøg' i metaforiske ytringer", kan man, når man er nået til sin destination få "adgang" via "porte", "døre" og "gateways". Denne adgang opnås bl.a. fordi produkterne er "åbne".

Den indbyggede diskcache, VACACØHE, forsøger at holde FAT'en i hukommelsen, så der er hurtigere diskadgang.	diskadgang
Du har nu adgang til dit cd-rom-drev, hvori der skal lægges cd-rom'en med OSR2.	du har adgang til cd-rom'en
Hos SONOFON kan du nu få direkte ISDN-adgang til GSM-nettet.	isdn-adgang
Der er kun ca. 16 brugbare timer i løbet af et menneskes dag, og det bliver ikke ændret af, at man har adgang til al den information, der er i verden.	adgang til information
Godt nok plejer man at bruge port 25 til mail, men der kan sendes andet end post gennem denne port.	port
Her kan man sætte protokol, opløsning, printkvalitet, papirformat, skalering, papirretning samt mere fancy ting som styring af penne, buffer, porte m.v.	porte
Den fleksible dør åbnes inde i drevet.	en dør åbnes inde i drevet
Ifølge SyQuest er SyJets vigtigste fremskridt kassetternes Labyrinth-"dør", som er designet til at beskytte pladerne mod støv og andet, som måtte forsøge at trænge ind i kassetten.	kassetternes "dør" beskytter mod støv
Højtydende Internet gateways tillader kommunikation med Internet brugere og adgang til Usenet nyhedsgrupper og mail lister.	(gateways) tillader adgang
Gateway på applikationsniveau	gateway
Operativsystemet er tilstrækkelig åbent til at tillade en række tredjepartsleverandører at skabe enheder og programmer til at køre på det.	operativsystemet er åbent
Der er en lille uoverensstemmelse i produktets påståede åbenhed, fordi serveren giver eksisterende NNTP-klienter og -servere mulighed for at kommunikere med den, men for at få produktets fulde funktionalitet i tale skal man bruge Netscapes Communicat	produktets åbenhed
Java Workshop	[billede: ala indgang til eksotisk sydlandsk stammelandssby]

Som afslutning på den deciderede motorvejsmetafor vil jeg give eksempler fra en central metafor i motorvejsmetaforikken: bilmetaforen. Først et par eksempler, hvor skribenten er kritisk overfor bestemte applikationers brugerflade; han er distancerende overfor programmets brug af metaforer: vi er ude at "køre bil, og computerens RAM er benzin... Dyt båt, her går det godt."

HP har noget lignende, der kaldes Dashboard. Her er brugeren igen ude køre bil, og computerens Ram er benzinen... Dyt båt, her går det godt.	brugeren er ude at køre bil
HP har noget lignende, der kaldes Dashboard. Her er brugeren igen ude køre bil, og computerens Ram er benzinen... Dyt båt, her går det godt.	computerens ram er benzin – dyt båt

Selv om artikelforfatteren her tager afstand til bilmetaforikken, gør hans kolleger i stort omfang brug af den: der findes i korpus et stort antal bilmetaforer. Som vi så ovenfor kan pc'en "køre hurtigt" – men i nuanceringen ser vi, at den også kan være "sløv i optrækket". I den anden ende af hastighedsskalaen optræder muligheden for at "give baghjul" og "sprænge fartgrænser".

Her brokkede han sig over det samme - altså det forhold, at Windows-pc'en efter nogen tids brug bliver underlig sløv i optrækket, eller at den simpelthen bliver ustabil.	pc'en bliver sløv i optrækket
De tekniske specifikationer giver også de fleste andre baghjul.	specifikationer giver baghjul
Spræng fartgrænsen - kør REC -	(spræng fartgrænsen) kør REC

Mere konkret bliver metaforikken når bestemte bilmærker inddrages: produkterne er "Skodaer" og "Ferrari'er".

OS/2 ligner en gammel Skoda, Windows 95 ligner en Ferrari. Men OS/2 kører som en Ferrari, Windows 95 humper som en gammel Skoda.	OS/2 er en gammel Skoda, der kører - Windows en Ferrari der humper
At bruge Corel Xara er som at køre en skinnende rød åben Ferrari gennem en smuk park ved forårstid.	at bruge programmet er at køre i Ferrari
Lej en Lotus	lej en Lotus

Og bilmetaforikken finder sted via kørekortsmetaforik:

Nu introducerer Dansk Dataforening, De europæiske Dataforeninger, Undervisnings-, Forsknings- og Arbejdsministeriet samt Niels Brock, den første leverandør - uafhængig certificering af grundlæggende viden om PC'en, PC-værktøjer og anvendelse af inform...	PC-kørekortet
Kurserne til PC-kørekortet henvender sig til dig, som skal benytte computeren i dit daglige virke, og bygger ligesom rigtigt kørekort på teori og praktisk prøve.	pc-kørekortet bygger ligesom rigtigt kørekort på teori og praktisk prøve

Den metaforik, som bladets egen skribent ovenfor ikke brød sig om i applikationer, findes andre steder: således bliver programmer udstyret med "benzinmåler" og bliver "tunet".

MonSys giver samme muligheder plus en helt ren teksttilstand samt en "benzinmåler"-tilstand, og alle elementers præsentation kan vælges individuelt.	MonSys har en "benzinmåler"
Der er virkelig blevet tunet på Quick View Plus, siden vi præsenterede dig for version 3.	programmet er tunet

Motorvejsmetaforen er altså som her særdeles gennemført. Den etableres ikke kun på baggrund af ytringer med ord som "motorvej", "hovedvej" – men som vist af et nuanceret system, der hænger sammen via ordenes hovedbetydninger. Sammenhængen er nuanceret og ligger som et fintmasket net i hele korpus.

3.4. De integrerede metaforer

Det, at ordene bruges ud fra vigtige og mindre vigtige betydninger kan illustreres således:

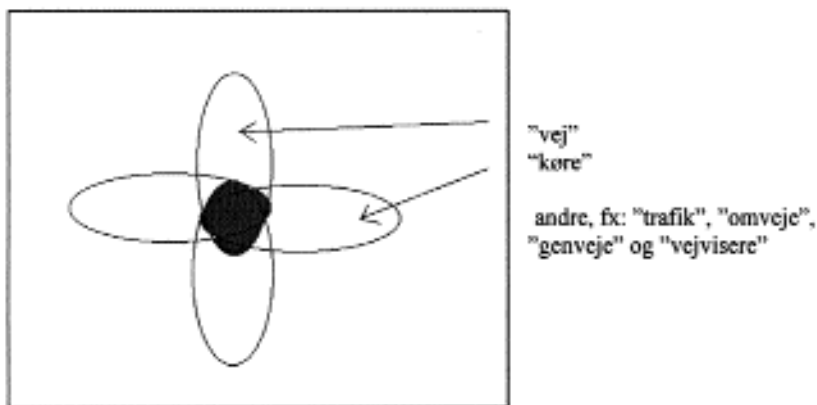
Figur 1. Ords vigtige og mindre vigtige betydninger

Ords vigtige betydninger: Ords mindre vigtige betydninger:
(også evt. leksikaliserede metaforiske
betydninger)

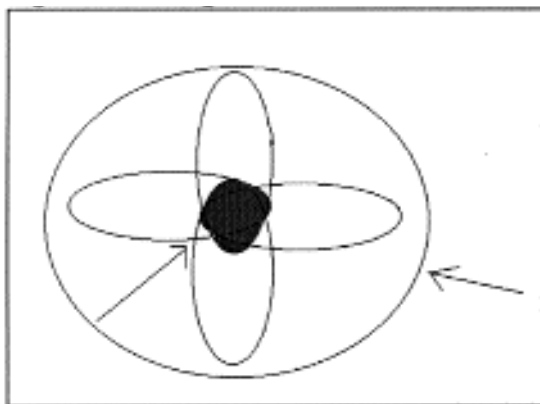

Den venstre side af figur 1 illustrerer det, man kunne karakterisere som den bogstavelige kilde til metaforen. Den måde, som jeg forstår metaforer på, er som **integrerede metaforer**: den ikke-vigtige betydning/den metaforiske betydning (i figur 1 illustreret som en lille del af ordet), er den del, der anvendes i metaforerne – det er aldrig den vigtigste betydning. **De integrerede metaforer** lader sprogbrugeren udtale sig om noget erfaringsmæssigt nyt: ordene bruges ikke i deres bogstavelige betydning. Men når "køre", "besøg", "gæst" etc. anvendes – og fordi disse udtryk semantisk hænger sammen – medfører det, at vi overtager den logik eller den erfaring, vi har fra det overordnede bogstavelige scenario: motorvejen. Det betyder fx, at den erfaring vi har om, at vi skal fremad på motorvejen, at det skal gå stærkt og at vi skal "overhale" de andre, den overføres til computeren: den skal også være hurtigere. Computeren skal fx også arbejde så hurtigt som muligt, den skal "køre" med den højeste "CPU-hastighed". De data, der bevæger sig rundt i computeren, skal undgå "omveje" etc.

Figur 2. Integration af ords mindre vigtige betydninger

Denne model fremkommer ved at lægge fire af den type cirkler sammen, som vi havde to af i figur 1. Områderne for mindre vigtige betydninger lægges over hinanden (fællesmængden). Den del, der vedrører vigtige betydninger, er den del af cirklen, der ligger uden for fællesmængden. Pilen ud for fx "vej" peger på hele ordet "vej" fra figur 1 – den øverste del indeholder den vigtigste betydning: "bane til at køre på" – den nederste del indeholder den mindre vigtige betydning: "at opnå noget". For ordet "køre" gælder det tilsvarende – de øvrige ord "trafik", "omveje", "genveje" har tilsvarende cirkler (dog ikke angivet med pile). Der kan være mange ord, der således integreres (så valget af fire cirkler her er en illustrativ forenkling). I midten af figuren har vi nu ordenes mindre vigtige betydninger, fx "at opnå noget" og "være i funktion", betydninger, der ikke har nogen umiddelbar sammenhæng. Ofte er det ords mindre vigtige betydninger, der befinder sig i midten af modellen. I cirklen i midten af modellen kan der dog også være metaforiske betydninger, som ikke er leksikaliserede (som det fx gælder for "genveje"). Fællesmængden i figur 2 og 3 kan karakteriseres som det **metaforiske rum**, hvori ordene får en ny og anden betydning – ofte en ny betydning, som endnu ikke er leksikaliseret.

Figur 3. De integrerede metaforer

Den store cirkel indeholder alle de sammenhængende ords bogstavelige og metaforiske betydninger, men fraregner vi den inderste cirkel, har vi et bælte rundt om den metaforiske betydning, nemlig rundt om det **metaforiske rum**. I dette rum ved vi ikke nødvendigvis, hvordan tingene faktisk forholder sig: vi ved ikke nødvendigvis hvad computeren gør, når den "kører" og afvikler data-"trafik", og vi ved ikke nødvendigvis, hvad vi gør, når vi benytter os af "genveje" og er på "besøg" på "hjemme"-sider. Men vi får en fornemmelse af, hvad computeren gør, og hvad vi gør med computeren, fordi vi låner sammenhæng og logik fra det omtalte bælte uden om det **metaforiske rum**. Når vi anvender ordene "køre", "besøg", "trafik" og "veje" m.fl. låner vi i vores forståelse af computeren logikken fra disse ords bogstavelige og vigtigste betydninger. Vi låner logikken fra det, vi kan kalde et **motorvejsscenario**. Disse betydninger overføres til det **integrerede metaforiske rum**: integrerede, fordi alle ordene får sammenhæng fra det samme **scenario**. Disse betydninger overføres til centret i figuren, hvor ordene anvendes på en ny, selvstændig og sammenhængende måde – og hvor ny måske hidtil ikke sprogliggjort viden sprogliggøres. Ordnes vigtigste betydninger hænger semantisk sammen (den yderste pil peger på cirklen med de semantisk integrerede ord). Ordene anvendes på den ny viden i figurens inderste skraverede cirkel. Det er af central betydning, at sammenhænge (logik) i dette nye rum (illustreret ved den indre pil) *overtages* fra sammenhængen i ordenes vigtigste betydninger.

3.5. Motorvejsmetaforen i større sammenhæng

Motorvejsmetaforen udgør en stor del af den metaforiske sprogliggørelse i computerfagteksterne. Mange af de metaforiske ytringer, der ikke umiddelbart ser ud til at indgå i den, gør det alligevel ved nærmere eftersyn, således fx begrebet ”rejsetaske” og ”kø”

Giver bedre synkroniseringsmuligheder på bl.a. filkataloger end dem, som Windows 95's "Rejsetaske" stiller til rådighed.	"Rejsetaske"
Surperhurtig afvikling af printerkøen	printerkøen

Her følger et eksempel på det tekniske begreb ”bus”. Ordet har faktisk hverken noget med det engelske ”bus” eller noget andet transportmiddel at gøre, men vedrører derimod de kabler/ledninger (og deres konstruktion), hvori data i elektrisk form bevæger sig. ”Bus” udgør også en **potentielt metafor**. Selv på det syntaktiske niveau fungerer ordet som NDOs ”bus”.

Det korrekte navn er derfor SCSI FAST-20, der henviser logisk til bussens hastighed på 20 MHz.	bussens hastighed
--	-------------------

Nogle metaforer ligger i periferien af motorvejstankegangen, fx når der tales om lyntogsfart. Men netop at der kun findes en enkelt lyntogsmetafor indikerer, at det integrerede metaforiske system ikke lader meget falde uden for.

Er DU klar til en opgradering, der bringer Din computer med lyntogsfart ind i det 21. århundrede??	din computer bringes med lyntogsfart ind i det 21. årh.
--	---

Andre større metaforiske systemer findes der dog, nemlig metaforer, der bygger på skibsscenarier – erfaringer fra at sejle med skibe, at tage søvejen:

Skærbillederne minder om Web-sider, og man navigerer gennem dem på sædvanlig browservis.	man navigerer gemmen skærbillederne
Man vil arbejde på sin bærbare på arbejde, hvor den sidder i en docking station, og man vil arbejde på den derhjemme.	docking station
4 MB On-Board RAM hukommelse (kan opgraderes til 12 MB)	on-board (hukommelse)
Switchene i fordelingspunkterne kan ikke være helt simple udgaver, fordi de hurtigt vil blive oversvømmet, og fordi de mangler den nødvendige intelligens til filtrering og eventuelle beslutninger.	switchene vil blive oversvømmet

Man ”navigerer” gennem skærbillederne. Bærbare pc’ere tilsluttes en slags dokke. Hukommelse er ”on-board” på ”motherboardet”. Sørejsen som scenario gør sig også gældende, når der tales om at noget ”oversvømmes”.

”Flagskibet” fungerer også i denne metafor (er leksikaliseret i NDO), ligeledes at kunne ”holde vand”.

At den positioneres som flagskibet, er nu ikke til at se på prisen, som forventes at blive under 2.500 kroner i forretningerne.	printeren er flagskibet
Modellen holder bare ikke længere vand.	holde vand

Der findes flere sådanne **integrerede metaforer**. I dette tilfælde kan det at rejse siges at være styrende for dem. Flere vigtige begreber er afledt af og har tilknytning til søvejsmetaforen: fx taler man om ”pirater”, et ord, der har sammenhænge med ”flagskibe” og sågar ”patroner” (denne sidste fungerer dog ikke syntaktisk).

Piraterne har altid være i stand til at finde en omvej omkring alle de spæringer vi har opsat i vejen.	piraterne
Pc-industrien påstod, at planerne for at forhindre piratkopieringen ville være uspiselige for de fleste brugere og samtidig give ganske ringe beskyttelse mod virkelig opsatte pirater.	planerne ville give ringe beskyttelse mod opsatte pirater
Ifølge BSA har Østeuropa den højeste piratrate med et gennemsnit på 83% af al installeret software.	(højeste) piratrate
Tektronix skar priserne på farvepatronerne ned til det halve, så det kostede omkring 20 ør pr. side at udskrive et almindeligt forretningsbrev med lidt farve på, ca. 330 øre at udskrive en side fra PC Magazine med farver på, måske en krone at udskrive...	(firmaet skar priserne på) patronerne (ned)

Såvel motorvejs- som søvejsmetaforikken aspirerer til en række formuleringer. Når der fx tales om ”tunge produkter” som noget negativt er det netop fordi ”tung” i bogstavelig forstand ofte er upraktisk på rejsen.

Dette er et af Microsofts rigtig "tunge" produkter.	"tunge" produkter
---	-------------------

Vejrmetaforikken kan ligeledes ses som en integreret del i rejsemetaforikken. Uvejr bruges normalt som negative betegnelser, men anvendes her som udtryk for voldsomhed: teknologien indsættes i et storm-, blæst- og lyn-scenario, hvor det er os brugere, der står overraskede og overvældede som i et andet uvejr:

Både inkjet- og laserprintere tilbyder stadig bedre udskriftkvalitet og lavere priser; men inkjet-teknologien stormer frem.	teknologien stormer frem
Det er nu muligt at købe 12-spins drev, og ganske snart vil det være realistisk at få et 16-spins drev, der vil være i stand til at blæse data igennem med hastigheder på 2,4 MBps eller mere.	drevet vil blæse data igennem
Hvem kunne tro, at der bag dens lummergrønne overflade lå en lynende snap maskine med masser af funktioner indbygget?	en lynende snap maskine

Når de nævnte metaforer derfor bruges, er det fordi de fungerer godt. De fungerer ikke i sig selv – de fungerer, fordi den semantiske sammenhæng lægger op til bestemte metaforiske ytringer. De potentielle metaforer kan altid gøres levende ved at lade udtrykkene indgå i en større

sammenhæng, som fx når “køre” indgår i “trafik”, “veje”, “parkering”, “omveje” etc.

4. Metaforer og sproglige erfaringer

Den sammenhæng, der er i en bogstavelig diskurs, eller dér, hvor ordenes vigtigste betydninger bruges, overføres til den metaforiske. Herved bliver de **potentielle metaforer** i den overførte betydning aktive og bliver basis for en integreret, homogen og nuanceret sproglig sammenhæng. En enkeltstående metafor skabt fx ud fra en enkeltpersons erfaring eller specialviden vil ikke nødvendigvis komme til at fungere i en diskurs. Der er konventioner for hvordan metaforer etableres.

Jeg har holdt mig til, at den sammenhængende viden, som allokeres, stammer fra forskellige **scenarier**. Disse **scenarier** er sprogbrugssammenhænge og skal opfattes ikke-mentalistisk. Her har jeg bl.a. demonstreret hvordan motorvejen, rejsen og søvejen fungerer som kilde til den metaforiske sprogliggørelse.

Lakoff & Johnson påpeger, at det er kulturelle erfaringer, der bestemmer, hvordan vi tænker. Ser vi på de konkrete rejseerfaringer, som jeg her har set på, kunne man umiddelbart antage, at mange i vores samfund har fælles og homogene erfaringer med motorveje. Disse motorveje skulle så være den kulturelle baggrund, som vi tænker på baggrund af. Men hvem har fx været udsat for et ”piratangreb” eller ”ligget underdrejet” i en uge? Mange moderne mennesker kender motorvejen – men nok ikke alle, og ikke alle oplever den på samme måde. Men ikke alle kender den med de erfaringer, som scenariet lægger op til: de racer ikke, overhaler ikke indenom, kører ikke så hurtigt som muligt og ser heller ikke dette som noget mål. De erfaringer, som danner basis for metaforerne, er derfor overvejende sproglige. Det er konventioner om, hvordan man i computerfagsprog sprogliggør motorveje, rejser og søveje metaforisk, og er ikke udtryk for, hvordan man oplever disse forhold eller for, hvordan man fx selv kører bil. Det er disse sproglige konventioner, der anvendes i etableringen af det **integrerede metaforiske rum**.

5. Lakoff & Johnsons metaforer

Nogle af Lakoff & Johnsons konklusioner om metaforers måde at fungere på bliver ud fra min undersøgelse problematiske:

- Flere af de metaforiske ytringer Lakoff & Johnson finder og ser som udtryk for **metaforiske begreber**, findes ikke. Derfor har de **metaforiske begreber** heller ikke den relevans, som Lakoff & Johnson tilskriver dem. Sprogsystemet giver mulighed for Lakoff & Johnsons metaforer – men pga. den manglende aktualisering (deres ringe eller manglende frekvens) medfører det, at der ikke er belæg for den kognitive status, som de tilskriver dem.
- Lakoff-metaforerne findes i ordbøger – men bruges ikke alle i det tekstkorpus, som jeg har undersøgt. Lakoff & Johnson peger på nogle *muligheder* som sprogbrugerne har; men som jeg har vist, findes deres metaforer i meget store tekstkorpora med meget forskellig frekvens, endog frekvensen nul.
- Metoden, der går ud på at finde mønstereksempler på metaforer fungerer altså ikke: der bliver tale om idealiserede metaforer, om hvilke vi ikke ved, om de faktisk bruges. Metodisk må vi altså undersøge metaforer i konkrete sammenhænge.
- Idealiserede konstruktioner (der ikke siger noget om, hvordan sproget fungerer) er kun hypoteser, de er styret af logik, men siger ikke noget om, hvordan sproget fungerer i forskellige sammenhænge.

Nogle metaforer fungerer, andre ikke. Nogle metaforer udbredes og anvendes i nogle fagområder – andre ikke. Kriterierne for hvorvidt metaforer lykkes er ikke, at en enkeltperson formår at sprogliggøre en unik enkeltstående metafor. Hvis en persons metaforiske sprogbrug skal lykkes, skal den lægge sig op ad et bestående **integreret metaforisk system** – eller etableres ud fra bestående **potentielle metaforer**. Når det fx lykkedes for H.C. Andersen at få succes med sit ”at rejse er at leve”, skyldes det ikke, at dette metaforiske udtryk er unikt, men i højere grad, at det lægger sig op ad en sproglig viden, som vi har i forvejen. Man kan altså ikke konstruere velfungerende metaforer vilkårligt: man må tage udgangspunkt i de muligheder sproget giver, fx den konkrete motorvejsmetaforik, som jeg her har gjort rede for.

Man siger ofte om metaforer, at de får en til at se et nyt emne i et nyt lys. Måske er det rigtigere at sige, at de får os til at se et nyt emne i et *gammelt* lys. For **den integrerede metafor** bruger ofte en gammel viden om et nyt emne. Metaforerne får os til at se noget nyt med gamle øjne. I Lakoffs analyse af det metaforiske system til legitimeringen af Golfkrigen (Lakoff 1992), peger han på, hvorledes Saddam Hussein metaforisk fremstilles som Hitler. Han fremhæver en række metaforiske begreber, som han mener er anvendt i sprogliggørelsen af krigen: ”staten som person”, ”politik som forretning”, ”krig som forbrydelse”, ”krig som medicin” etc. Dette system af metaforer ser plausibelt ud –

dog demonstrerer Lakoff ikke den nuancering i sprogbrugen, som der burde være i et sådant system. Men han fremfører tre synspunkter:

First, there is a widespread, relatively fixed set of metaphors that structure how we see things (Lakoff 1992: 464)

Reality exists. So does the unconscious system of metaphors that we use without awareness to comprehend reality (Lakoff 1992: 481)

I have analyzed the system, checked it to see what the metaphors hide, and have checked to the best of my ability to see whether the metaphors fit the situation in the gulf, even if one accepts them (Lakoff 1991: 1)

Ud fra mine betragtninger vil jeg mene, at metaforer ikke strukturerer, hvordan vi ser noget, men derimod strukturerer, hvordan nogle bestemte mennesker i bestemte sammenhænge *sprogliggør* sig om et bestemt emne. Lakoff taler her om et ubevidst system af metaforer; systemet er dog ofte sprogbrugerne bevidst: de sætter ofte ord i anførselstegn, og de overdriver ofte billedet så groft (fx bilmetaforikken), at sprogbrugen bliver uæstetisk. Ofte er brugen af metaforer særdeles bevidst, hvilket politikerne bag Golfmetaforikken formodentlig kan bekræfte. Jeg ser i stedet Golfkrigsmetaforikken som et særdeles bevidst valg af perspektiv. Derfor skjuler metaforerne heller ikke så meget, som Lakoff påstår. Det, de gør, er nærmest det modsatte: de fortæller os noget, vi ved i forvejen. Eller rettere: de fortæller *nogen* noget, de ved i forvejen, nemlig alene de, der er skolet og ved noget om Anden Verdenskrig, nemlig om sprogliggørelsen af den. Modtageren af teksterne med Golfkrigsmetaforikken kan selvfølgelig selv tage stilling til teksterne – de skjuler ikke noget. For de, der ikke kender til Anden Verdenskrig, fungerer metaforikken ikke – og så skjuler de intet. Og for de, der kender til Anden Verdenskrig, er metaforikken tydelig – så her er der heller intet skjult. Og hvis de ikke opponerer, kan det skyldes, at metaforikken kommer dem belejligt i deres sproglige univers: de får serveret sproglige sammenhænge, rationaler, årsagsslutninger og holdninger, som er nemme at overtage: så forekommer krig og ulykker forståelige (det kan man klandre modtagerne for – ikke metaforerne).

Golfkrigsmetaforikken *begrænser*, idet den ikke fortæller noget nyt om det nye, men derimod fortæller noget, man ved i forvejen. Dette forhold forhindrer ikke mennesker i at afvise metaforikken – men det er en politisk og ikke en sproglig diskussion, for det vedrører magten til at bruge medier. Det er medierne og ikke metaforerne, der får os til at tro,

at noget skal opfattes på en bestemt måde. Metaforerne fortæller os blot noget, vi ved i forvejen.

6. Potentielle og integrerede metaforer

Metaforer har ikke nødvendigvis noget med kognition at gøre. Det er tvivlsomt om vi altid tænker på det scenario, som vi låner ordene og udtrykkene fra, når vi skal formulere os om noget nyt. Men scenariet er dér og det virker!

Når min 4-årige datter siger til mig, når jeg spilder kaffe på bordet: ”klovn!”, så tænker hun ikke på, at det har noget med cirkus at gøre. Hun ved, at en klovn er en, der kludrer med praktiske ting i huset – vel nok mest af egen erfaring. Ifølge NDO er ”klovn” i betydningen ”person, der underholder i cirkus” den vigtigste betydning, hvor ”en person, der opfører sig klodset” er mindre vigtig.

Jeg mener ikke, at det er afgørende om ordet og brugen findes i en ordbog eller ikke. Det kan være tilfældigt, om en ny brug af et ord er med eller ikke. Er fx ”mus” i betydningen ”ydre computerenhed til skærmstyring” eller ”port” i betydningen ”computerens pladser til elektroniske kort” med i ordbogen – og er svaret afgørende for hvorvidt ”mus” og ”port” skal forstås metaforisk? Mit svar er nej. I bekræftende tilfælde ville det jo betyde, at alle de, der havde skrevet om ”Peter er en ræv”, slet ikke havde beskæftiget sig med metaforer, idet ræve i betydningen ”snu” er anført i ordbogen. Men hvornår er noget så metaforisk? Jeg vil betragte mange af de leksikaliserede metaforer som **potentielle metaforer**. Klovn, mus, port og ræv brugt i de nævnte ikke-vigtige betydninger er således potentielle metaforer. Men for at kunne betegnes som **integrerede metaforer**, skal der mere til. Så skal de fungere i en større sammenhæng. I eksemplet med klovnen er én ytring ikke nødvendigvis nok.

Og vi kan ikke altid afgøre det, ved at spørge brugeren: tænkte du på noget metaforisk, tænkte du på noget med cirkus etc. Brugeren er sig næppe deres egen sprogbrug særlig bevidst, hvorfor deres opmærksomhed vedr. sprogbrugen ikke kan være et afgørende kriterium. Men når de potentielle metaforer fungerer i sammenhænge, når klovnen ses i sammenhænge som fx ”i manegen” – ”akrobatik” – ”Dumbo” – ”næste forestilling” – ”telt” – ”trup”, er der tale om et metaforisk system, og p.g.a. dets homogenitet vil de forskellige aktuelle ytringer indgå som **integrerede metaforer** i sprogbrugssammenhængen.

7. Metaforers funktion og status

Metaforenes funktion i computerteksterne er bl.a. at skabe sammenhæng. Den viden, som en omtumlet ny erfaringsverden giver, tenderer mod kaos. Ved at bruge et homogent, stringent, integreret og nuanceret ordvalg fra bl.a. motorvejsscenariet skabes der en illusion om sammenhænge i den nye erfaringsverden. Så meget desto bedre, når de anvendte scenarier er os fortrolige. Metaforene giver en forståelse af, hvordan tingene fungerer, hvad der er formålet med dem, hvad der er skidt og hvad der er godt, idet der henvises til et etableret sprogligt univers.

Et problem er dog, at disse metaforer ud over at give overblik også begrænser. I metaforforskningen gives der ofte udtryk for, at metaforer er kreative, innovative og nyskabende. Det, som vi ser her, er dog, at det, der siges, bliver meget redundant. Det bliver forudsigeligt, hvordan man metaforisk vil ytre sig i det næste nummer af PC Magazine Danmark. Maskinerne vil køre hurtigere, båndbredden vil være blevet bredere, der vil være en ny vinder af en test, der vil stadig være en kamp om markedet, og data vil have overhalet indenom for at komme hurtigst muligt frem.

Den erfaring computerverdenens sprog hviler på er *sproglig*. De **rum**, som etableres skal ses som sprogbrugssammenhænge og opfattes ikke-mentalistisk. Fx er de erfaringer, som vi bruger i vores måde at sprogliggøre ny computerteknologisk viden på, *sproglige* erfaringer om transport, rejser, kørsel osv. Dette ses jo netop i, at sågar (udover semantikken) den syntaks, der styrer sprogliggørelsen, overtager sprogliggørelsen af ordene i deres vigtigste betydninger. Meget af den nævnte *erfaring* fra idiomer/talemåder, hvor man *overtager* erfaringer og logikken, er jo netop ikke en selvoplevet erfaring.

Den erfaring, som trækkes ind i computerverdenens **integrerede metaforiske rum**, er sprogbrugerne i forvejen fortrolige med. Den ny verden hænger ikke nødvendigvis selv sammen – men der skabes et billede af, at den gør det: den forekommer fortrolig og intim og gør, at sprogbrugerne *forstår* den. Metaforikken siger ikke meget nyt, siger ikke meget, som vi ikke ved i forvejen. Men metaforikken er hensigtsmæssig – den gør det lettere for brugerne at sprogliggøre sig.

Litteratur

- Adamson, Tim, Johnson, Greg, Rohrer, Tim & Lam, Howard. Metaphors we ought not live by: Rush Limbaugh in the age of cognitive science. In [http:// darkwing.uoregon.edu/~rohrer/rush.thm](http://darkwing.uoregon.edu/~rohrer/rush.thm)).
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980). *Metaphors we live by*. London: The Univ. Of Chicago Press.
- Lakoff, George (1991). Metaphor in politics. An open letter to the Internet from George Lakoff. In <http://metaphor.uoregon.edu/lakoff-l.htm>.
- Lakoff, George (1992). Metaphor and war: the metaphor system used to justify war in the Gulf. In Pütz, Martin (ed.): *Thirty years of linguistic evolution*. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamin's Publishing company.
- Lakoff, George (1996). The contemporary theory of metaphor. In Ortony (ed.). 202-251.
- Lawler, John M. (1998). Metaphors we compute by. A lecture delivered to staff of the Informational technology Division of the University of Michigan. In <http://www.ling.lsa.umich.edu.jlawler/>.
- NDO. *Politikens Store Nye Nudansk Ordbog Elektronisk*, Version 1.1. 1996. København: Politikens Forlag.
- Ortony, Andrew (ed.) (1996). *Metaphor and thought*. Second edition. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Rohrer, Tim. Metaphors we compute by: bringing magic into interface design. In <http://metaphor.uoregon.edu/gui4web.htm>.
- Rohrer, Tim. The metaphorical logic of (political) rape. Revisited: The new wor(l)d Order. In <http://metaphor.uoregon.edu/brabstr.htm>.

